

Надьон Вікторія
докторка юридичних наук, професорка
професорка кафедри
цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8240-7717>
e-mail: nadonviktoria@gmail.com

УДК 347

<https://doi.org/10.69724/2786-8834-2025-5-2-66-76>

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Надьон Вікторія. Правовий режим майна подружжя за законодавством України та європейських країн

Анотація

Правовий режим майна подружжя регулюється законодавством усіх країн світу. В одних країнах (Україна, Голландія, Італія) презюмується спільність майна подружжя; в деяких (Німеччина, Греція, Кіпр) передбачено особливий режим — спільності доходу в шлюбі; в інших (Австрія) — роздільність майна подружжя з певними обмеженнями. Незважаючи на загальні вимоги законодавця, у всіх країнах дозволено, за взаємною згодою подружжя, змінити правовий режим майна з приватної власності на спільну власність шляхом укладення шлюбного договору. Запропоновані законодавцем умови шлюбного договору загалом мають як спільні, так і відмінні ознаки, тому слід зважати на законодавство тієї країни, де укладається цей договір, з урахуванням підходу законодавця. Актуальність обраної теми пов'язана з тим, що на сьогодні багато шлюбів укладаються особами різних національностей, які проживають у різних країнах, мають майно за кордоном. У таких міжнародних шлюбах завжди виникає питання про те, під законодавство якої країни підпадає їхній конкретний випадок. Тому актуальним є розгляд окресленої теми з елементом порівняння вимог законодавства в окремих країнах. Метою статті є аналіз законодавства і практики України, Німеччини, Франції, Греції, Кіпру, Австрії та інших країн щодо правового режиму майна подружжя та вирішення питання із застосування законодавства подружжям, які проживають у певних країнах. Під час написання статті було використано систему методів пізнання філософського, загальнонаукового та спеціального рівнів. На підставі проведеного дослідження зроблено висновки про те, що правовий режим майна подружжя визначається залежно від того, ким він встановлений — законодавцем чи самими учасниками майнових відносин — подружжям. Автором статті надано рекомендацію щодо ширшого застосування договірного режиму майна подружжя, за якого подружжя чітко визначають положення щодо спільності та роздільності всього майна, набутого у шлюбі.

Ключові слова: шлюб, подружжя, розірвання шлюбу, правовий режим, спільна власність, приватна власність, поділ майна, шлюбний договір.

Вступ

Постановка проблеми. 29 січня 2019 р. набули чинності два Регламенти Європейського Союзу: Регламент про майнові права подружжя (Europäische Güterrechtsverordnung (EuGüVO)) та Європейський регламент про майнові права пар, які не перебувають у шлюбі (Europäische Partnerschaftsverordnung (EuPartVO)). Ці Регламенти встановлюють, яке право застосовується для визначення майнових прав подружжя або пар, які не перебувають у шлюбі. Регламенти EuGüVO та EuPartVO покликані уніфікувати правила щодо визначення права, яке підлягає застосуванню щодо майнового режиму майна подружжя / пар. Першорядним критерієм при цьому є перше спільне місце проживання подружжя.

У поєднанні з Регламентом «Рим III», який визначає вибір права, що підлягає застосуванню при розірванні міжнародних шлюбів, Регламенти EuGüVO та EuPartVO сприяють подальшій уніфікації міжнародного приватного права в Європейському Союзі (далі – ЄС). Тому потребує уваги аналіз Регламентів (EuGüVO та EuPartVO), а також законодавства деяких країн ЄС щодо правового режиму майна подружжя.

Актуальність обраної теми пов'язана з тим, що на сьогодні багато шлюбів укладаються особами різних національностей, які проживають в різних країнах, мають майно за кордоном. У таких міжнародних шлюбах завжди виникає питання про те, під законодавство якої країни підпадає їхній конкретний випадок. Тому актуальним є розгляд окресленої теми з елементом порівняння вимог законодавства в окремих країнах.

Метою статті є аналіз законодавства України, Німеччини, Франції, Греції, Кіпру, Австрії та інших країн щодо правового режиму майна подружжя та вирішення питання щодо застосування законодавства подружжям, які проживають у певних країнах.

Завдання наукової статті – проаналізувати законодавство деяких країн ЄС щодо правового режиму майна подружжя; порівняти правовий аспект застосування норм правового режиму майна подружжя; зробити висновки та пропозиції з окресленої проблеми.

Методи дослідження

Під час написання статті було використано систему методів пізнання філософського, загальнонаукового та спеціального рівнів. До методів першого рівня слід віднести діалектичний. Цей метод був використаний при визначенні правового режиму майна подружжя. Також був застосований герменевтичний метод, який дав змогу визначити презумпцію спільної сумісної власності (гл. 8 СК України).

Серед загальнонаукових методів були застосовані такі логічні методи, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація, за допомогою яких були проаналізовані нормативно-правові акти, юридична література. Також були використані спеціально-наукові методи пізнання соціально-правової реальності. Застосування формально-юридичного методу дало змогу здійснити дослідження, ґрунтуючись на визначенні правового режиму майна, при тлумаченні нормативно-правових актів, ураховуючи особливості юридичної техніки.

Результати дослідження

1. Загальне розуміння правового режиму майна подружжя

Шлюб є підставою виникнення шлюбних правовідносин (майнових та немайнових), специфічність яких зумовлена тим, що їх суб'єктний склад визначений законом (саме подружжя – фізичні особи), а також тим, що шлюбні відносини виникають на підставі певного юридичного факту – взяття шлюбу. Значення належного регулювання майнових правовідносин подружжя є складним комплексом дій. У цивілістичній науці правовий режим майна подружжя в загальному значенні розглядається як складний комплекс дій (система юридичних правил, що визначають стан певного явища об'єктивної дійсності, статичну та динаміку їх правового регулювання, зокрема стосовно володіння, користування та розпорядження майном)¹.

Право визначає основні параметри поведінки подружжя у майновій сфері: закріплює, яке майно знаходиться у власності подружжя або кожного з них, встановлює обсяг прав та обов'язків подружжя стосовно цього майна, порядок придбання та його продажу, відповідальність подружжя за спільними чи особистими зобов'язаннями тощо.

2. Режим подружньої власності у правилах власності ЄС

Режим подружньої власності визначається у правилах власності ЄС подружжя та осіб, зареєстрованих у цивільних партнерствах «як всі режими власності, що застосовуються між подружжям та у їхніх відносинах з третіми особами у зв'язку зі шлюбом або розірванням шлюбу»². У період з грудня 2015 по лютий 2016 р. Бельгія, Болгарія, Чеська Республіка, Німеччина, Греція, Іспанія, Франція, Хорватія, Італія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Австрія, Португалія, Словенія, Фінляндія та Швеція направили до Комісії запити, у яких висловили своє бажання встановити більш тісне співробітництво між собою у сфері майнових режимів міжнародних пар, зокрема у сферах юрисдикції, застосовного права, визнання та виконання рішень із питань майнових режимів подружжя та майнових режимів зареєстрованих партнерств, і просили Комісію подати Раді пропозицію з цього питання. Кіпр висловив своє бажання брати участь у цій розширеній співпраці у листі Комісії у березні 2016 р., а пізніше підтвердив це бажання під час роботи

¹ Сафончик О. І. Поняття та види правового режиму подружжя. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. URL: <http://www.apdp.in.ua/v38/21.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).

² Verordnung (EU) 2016/1103 des Rates vom 24. Juni 2016 zur Durchführung einer Verstärkten Zusammenarbeit im Bereich der Zuständigkeit, des anzuwendenden Rechts und der Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen in Fragen des ehelichen Güterstands. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.183.01.0001.01.DEU&toc=OJ.L:2016:183:TOC (last accessed: 15.04.2025); Verordnung (EU) 2016/1104 des Rates vom 24. Juni 2016 zur Durchführung der Verstärkten Zusammenarbeit im Bereich der Zuständigkeit, des anzuwendenden Rechts und der Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen in Fragen güterrechtlicher Wirkungen eingetragener Partnerschaften. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?qid=1471334883077&uri=CELEX-%3A32016R1104> (last accessed: 15.04.2025).

Ради. Рада 9 червня 2016 р. ухвалила Рішення (ЄС) 2016/954, яке дозволяє цю розширену співпрацю³.

Щодо практичної актуальності, то, за даними Федеральної нотаріальної палати, нині в ЄС проживає близько 16 мільйонів міжнародних пар. Громадяни залишають свою країну з особистих чи професійних причин. Міжнародні відносини існують, коли подружжя має різні національності, проживає в різних країнах, має майно за кордоном. У таких міжнародних шлюбах та/або партнерствах завжди постає питання з приводу того, законодавством якої країни вирішуватиметься їхній конкретний випадок. Саме тому європейський законодавець зробив фінансове становище подружжя чи зареєстрованих партнерів якомога захищеним юридично, зрозумілим та передбачуваним.

Так, усі шлюби, укладені з 29 січня 2019 р., регулюються законодавством країни, в якій подружжя має перше місце проживання після шлюбу. Подальша міграція всередині Європи не матиме значення для підсудності справ. Такий підхід виключає одночасний судовий розгляд у різних державах — членах ЄС. Тобто місце проживання подружжя чи партнерів після реєстрації шлюбу чи співжиття визначають судову юрисдикцію у разі розгляду справи про поділ майна під час розлучення. Наприклад, нареченими є громадяни різних держав. Наречена з Бельгії, а наречений — німець. Уклали шлюб у Бельгії і вперше почали жити разом у Німеччині. Надалі, у разі розлучення, поділ їхнього майна проходитиме у Німеччині згідно з німецьким законодавством.

Слід зазначити, що Європейські правила власності поширюються на всі країни ЄС, за винятком Великої Британії, Ірландії, Данії, Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини. Ці країни не приєдналися до розширеної співпраці.

Основною ідеєю, втіленою в сімейне законодавство при регулюванні майнових відносин подружжя, є підтримка і всебічний захист єдності та спільності майнових інтересів подружжя, узгодженості їхніх дій щодо володіння, користування і розпорядження цим майном. Зокрема, у сімейному праві України простежується презумпція спільності майна подружжя (ст. 60 СК України), у зв'язку з чим доведенню підлягає лише факт приналежності майна до роздільного майна подружжя, тобто в даному випадку дружина або чоловік повинні довести, що спірне майно придбане ними до шлюбу або у період шлюбу в дарунок, у спадщину тощо. Презумпція спільності майна визначена і в Цивільному кодексі (далі — ЦК) Іспанії. Так, відповідно до ст. 1361 ЦК Іспанії, майно наявне в шлюбі, вважається спільною власністю, доки не буде доведено, що воно належить виключно одному з подружжя.

У Голландії спільна сумісна власність визнається з моменту укладення шлюбу та поширюється на готівкові кошти, та на майбутні придбані речі та борги. ЦК Італії так само закріплює режим спільної сумісної власності сім'ї, який ґрунтується на спільній власності осіб, які перебувають у шлюбі (ч. 1 ст. 159 ЦК Італії). У Франції майнові відносини подружжя, якщо вони не уклали шлюбний договір, регулюються

³ Council Decision (EU) 2016/954 of 9 June 2016 authorising enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions on the property regimes of international couples, covering both matters of matrimonial property regimes and the property consequences of registered partnerships. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2016/954/oj/eng> (last accessed: 15.04.2025).

правовим режимом, який є режимом спільного володіння майном, набутим у шлюбі (ст. 1526 ЦК Франції). Цей режим сьогодні діє й в окремих регіонах Іспанії, Португалії, Боснії і Герцеговині, Болгарії, Хорватії, Чеській Республіці, Словацькій Республіці, Латвії, Литві, Естонії, Словенії, Угорщині. Відповідно до ст. 1315 ЦК Іспанії подружжя може вибрати економічний режим шлюбу, який вони вважають відповідним для всіх своїх інтересів, але слід пам'ятати, що існує низка правил, загальних для всіх, які називаються шлюбним режимом, у рамках якого є важливим завданням підвищення правової рівності між подружжям⁴. На думку, Д. Храбар принцип рівноправності жінки та чоловіка вимагає правового закріплення того, що жінка може бути рівноправним співвласником майна, нажитого в шлюбі, тобто шлюбному союзу⁵.

Отже, переважна більшість країн підтримують режим спільної власності подружжя, передбачаючи його в нормах права. У деяких країнах цей режим дозволено застосовувати шляхом укладення шлюбного договору. Так, в одній із постанов Верховного Суду Іспанії зазначено, що договори, які подружжя можуть укласти відповідно до ЦК, включають правочини, спрямовані на передання приватних активів у власність подружжя, з однозначною волею подружжя⁶.

3. Правовий режим спільності отриманого доходу подружжя

У Німеччині, Франції, Греції та Кіпрі підтримується правовий режим спільності отриманого доходу подружжя, відомий як режим участі в набутті⁷. Цей режим рекомендований Комісією з європейського сімейного права в Принципах європейського сімейного права щодо майнових відносин подружжя як базовий для гармонізації⁸. Крім того, 4 лютого 2010 р. Німеччина і Франція підписали міжнародний договір про спільність отриманого доходу як альтернативний правовий режим майна подружжя, який набув чинності в 2013 р., ознаменувавши перший спільний правовий режим майна подружжя в Європі⁹. Відповідно до § 1363 Німецького Цивільного Уложення

⁴ Alcón A. P. Notes on the autonomy of spouses in determining the marital or private nature of assets. *Actualidad Juridica Iberoamericana*. 2024. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85196881626&partnerID=40&md5=6d9f43894cfbb2b7a-c749900a5c8bd80> (last accessed: 15.04.2025).

⁵ Hrabar D. Controversy over Court Jurisdiction and Business Shares in the Light of Marital Property. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*. 2022. Vol. 72, № 1-2. <https://hrcak.srce.hr/en/file/405897> Doi.org/10.3935/zpfz.72.12.05

⁶ Fuentes Bueso M. La autonomía de la voluntad en el derecho de familia. *Boletín del Colegio de Registradores de España*. 2020, núm. 82, p. 2258 y ss.

⁷ Простибоженко О. С. Правовий режим майна подружжя за законодавством європейських держав: порівняльно-правовий аналіз і напрямки гармонізації. *Вісник Одеського національного університету. Серія. Правознавство*. 2016. Т. 21, вип. 1 (28). С. 117.

⁸ Boele-Woelki K., Ferrand F., González-Beilfuss C., Jäntherä-Jareborg M., Lowe N., Martiny, D., Pintens, W. Principles of European Family Law regarding Property Relations between Spouses. Intersentia 2013

⁹ Becker E. The Franco-German agreement on an elective 'community of accrued gains' matrimonial property regime. *European Parliament*. 2010. 16 p. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/425658/IPOL-JURI_NT\(2010\)425658_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/425658/IPOL-JURI_NT(2010)425658_EN.pdf) (last accessed: 15.04.2025).

(далі – НЦЈУ) до правовідносин подружжя застосовується режим спільності майна, нажитого кожним із них під час шлюбу, якщо шлюбним договором не передбачено інше.

Сутність правового режиму спільності отриманого доходу полягає в збереженні роздільності майна протягом шлюбу та виникненні права на позов про компенсацію у грошовому виразі після припинення режиму. У § 1378 НЦЈУ закріплено правило, згідно з яким, якщо майно, нажите під час шлюбу одним із подружжя, перевищить нажите під час шлюбу майно другого з подружжя, то половина суми перевищення належить другому з подружжя як право на рівну частку майна¹⁰.

НЦЈУ передбачає так званий *gesetzlicher Gütestand der Zugewinnngemeinschaft* – режим майнових відносин подружжя, за якого подружжя як до шлюбу, так і у шлюбі зберігає кожен своє майно. Кожен із подружжя може сам керувати своїм майном та, як правило, вільно ним розпоряджатися, тобто продавати, дарувати тощо, без згоди другого з подружжя, за загальним правилом. Винятком із загального правила (тобто необхідність згоди другого з подружжя) є відчуження всього сукупного майна одного з подружжя або якщо йдеться про предмети спільного домашнього господарства. Оскільки набуте у шлюбі майно залишається роздільним, то кожен із подружжя, як правило, несе відповідальність тільки за свої борги та виставляє як гарантію лише своє майно; подружжя несуть відповідальність лише за ті борги та зобов'язання, які були створені спільно. Наприклад, спільно взятий кредит у банку.

Отже, окреслений правовий режим працює тоді, коли подружжям не укладено шлюбний договір, яким дозволено змінити режим (*Gutertrennung* (роздільної власності) на *Gutergemeinschaft* (спільну власність)). Якщо шлюбний договір не було укладено, то з моменту укладення шлюбу щодо майна подружжя діє законодавчо певний режим – *Zugewinnngemeinschaft*. Це означає, що й після укладення шлюбу для подружжя нічого не змінюється, тобто майно, яке кожен мав до шлюбу, й майно, набуте під час шлюбу, залишається належати одному з подружжя, адже спільна власність не утворюється.

Наприклад, квартира, придбана та оформлена на чоловіка під час шлюбу, залишається його особистою власністю; дружина у правовому сенсі до цієї квартири жодного стосунку не має, отже, у разі розлучення претендувати на неї не може. Однак дружина за певних обставин може отримати від чоловіка грошову компенсацію, так звану *Zugewinnausgleich*. Відповідно до приписів закону *Zugewinn* (збільшення вартості дошлюбного майна) – це сума, на яку спільно нажита власність подружжя на момент розлучення перевищує початкову власність кожного з подружжя на момент одруження. *Zugewinn* розраховується так: спочатку з'ясовується, яку вартість майно кожного з подружжя мало на момент укладання шлюбу (*Anfangsvermögen*) і яку вартість воно має на момент подання до суду заяви про розірвання шлюбу (*Endvermögen*). Різниця між *Anfangsvermögen* і *Endvermögen* кожного з подружжя є його *Zugewinn*. Після обчислення *Zugewinn* суд переходить до його вирівнювання (*Ausgleich*). Одному з подружжя з меншим *Zugewinn* як вирівнювання за законом належить половина від різниці між вартістю його майна та *Zugewinn* другого з подружжя. Відбувається це так: із більшого *Zugewinn* одного з подружжя віднімається

¹⁰ Bürgerliches Gesetzbuch. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (last accessed: 15.04.2025).

менший за сумою Zugewinn другого з подружжя, отримана різниця ділиться навпіл і половина віддається тому з подружжя, чий Zugewinn виявився меншим. **Ausgleich відбувається виключно у грошовій формі.**

На відміну від України, в Німеччині нажите під час шлюбу майно ніколи не ділиться в натурі за принципом: будинок — одному, квартира та машина — другому, а відбувається у формі грошової компенсації одним подружжям другому.

Так, наприклад, молоді люди п'ять років тому одружилися. На момент реєстрації шлюбу дружина мала грошовий внесок у розмірі 10 000 €, у чоловіка не було нічого. Після п'яти років спільного життя подружжя подало заяву про розлучення. За час шлюбу чоловік придбав на своє ім'я квартиру вартістю 150 000 €, за яку він ще повинен повернути банку 50 000 €, та машину, актуальна вартість якої становить 15 000 €. Грошовий внесок дружини збільшився до 20 000 €.

При розлученні майнові відносини подружжя буде врегульовано так: Zugewinn дружини становитиме 10 000 € (від вартості майна на момент подання заяви про розлучення у розмірі 20 000 € віднімається вартість початкового майна у розмірі 10 000 €). Zugewinn чоловіка становитиме 115 000 € (квартира вартістю 150 000 € + машина 15 000 € — 50 000 € кредит банку — 0,00 € вартість початкового майна). Zugewinn чоловіка за час шлюбу збільшився на 105 000 €, ніж у дружини (115.000 € — 10 000 €). Отже, дружина має право вимагати від чоловіка половину його Zugewinn, тобто 52,500 €. Ця сума і становить так званий Zugeinnausgleich, який чоловік виплатить колишній дружині; квартира та машина залишаться йому; також чоловік продовжуватиме погашати банківський кредит. У разі розлучення за українським законодавством суд мав би чітко визначити, кому з подружжя дістанеться квартира, а кому машина, а також ким і як має далі погашатися іпотечний кредит (за умови, що подружжям не було укладено шлюбний договір).

Загалом схожий режим використовується й у Греції. Так, відповідно до ст. 1400 ЦК Греції, якщо шлюб розірваний чи анульований, а майно одного з подружжя з моменту укладення шлюбу збільшилося, другий з подружжя, якщо він зробив який-небудь внесок у приріст майна, має право вимагати відшкодування тієї частини приросту майна, яка обумовлена його власним внеском¹¹. Вважається, що цей внесок становить $\frac{1}{3}$ від приросту, якщо не буде доведено, що внесок був більшим або меншим, або взагалі був відсутній. Приріст майна подружжя не включає те майно, яке було отримано подружжям у дар або в результаті спадкування, а також у результаті розпорядження майном, отриманим із цих джерел.

Внесок одного з подружжя може бути як прямим, так і непрямым. Прямим вважається внесок одного з подружжя шляхом надання ним фінансової допомоги або праці в бізнесі другому з подружжя, яке привело до зростання його активів. У той час як непрямий внесок — це коли один із подружжя не надавав фінансової допомоги чи праці, але полегшував розвиток бізнесу другого з подружжя, шляхом морального заохочення та підтримки (наприклад, здійснюючи догляд за дітьми або веденням домашнього господарства) для того, щоб другий із подружжя мав необхідний час для більш ефективного виконання своєї роботи, і тим самим збільшував свої активи.

¹¹ Ελληνικός Αστικός Κώδικας. URL: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/astikos-kodikas> (last accessed: 15.04.2025).

За законодавством Кіпру під поділом майна розуміється вимога однієї зі сторін (одного з подружжя) повернення активів, які були вкладені у збільшення активів другої сторони (другого з подружжя). За регулювання цієї процедури відповідає Закон про майнові відносини подружжя (232/1991)¹². Статтею 13 цього Закону чітко зазначено, що особи, які перебувають у шлюбних відносинах, не втрачають майнової незалежності. Це означає, що кожен із подружжя зберігає за собою право власності над своїм майном, незважаючи на вступ до шлюбних відносин.

Як правило, зі збільшенням активів одного з подружжя за рахунок внеску другого (чоловік, який вклав своє майно), має право вимагати повернення частини збільшених активів. І тут закон передбачає, що розмір цього вкладу — повинен бути не менш як $\frac{1}{3}$ від сукупного обсягу збільшення. Під внеском розуміється внесок у грошовому еквіваленті або й моральна підтримка. Не враховується судом як внесок у збільшення активів подружжя: майно, одержане шляхом пожертв від сторонніх осіб чи організації; майно, отримане у спадок; подароване майно.

Щодо судової практики розгляду справ про поділ спільних активів, то при вирішенні цього питання суди насамперед перевіряють: 1) розмір збільшення майна подружжя, щоб визначити предмет можливого розподілу; 2) питання, чи зробив другий із подружжя внесок для збільшення і яким чином — прямо чи опосередковано; 3) визначення розміру внеску. Якщо показання не є остаточними, то щодо розміру внеску застосовується презумпція, створена п. 2 ст. 14 зазначеного вище Закону, а саме $\frac{1}{3}$.

4. Режим роздільної власності на майно подружжя

Дещо по-іншому розглядається правовий режим майна подружжя за австрійським законодавством. В Австрії правове регулювання сімейних та майнових відносин здійснюється ЦК¹³ та Законом про шлюб¹⁴. Чинне законодавство Австрії встановлює режим роздільної власності на майно подружжя: у власності кожного з них залишається його дошлюбне майно (яке при цьому може використовуватися обома з подружжя) та будь-яке майно, придбане в період шлюбу за рахунок власних коштів. Кожен із подружжя управляє належним йому майном самостійно та відповідає за своїми зобов'язаннями особисто. Подружжя має право встановити режим спільної власності на майно, нажити у шлюбі, або визначити конкретний порядок розподілу майнових цінностей шляхом укладання шлюбного договору. Договір подружжя про порядок поділу сімейних накопичень та квартири підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. Для регулювання питань щодо розподілу іншого майна достатньо

¹² The Spouses Property Relations (Regulation) (1991) (Amendment) Republic of Cyprus Law No 232/1991. [https://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/59F9FA35220F640DC225860D-002DAF75/\\$file/The%20Spouses%20Property%20Relations%20\[Regulation\]%20\[Amendment\]%20Law,%202008.pdf](https://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/59F9FA35220F640DC225860D-002DAF75/$file/The%20Spouses%20Property%20Relations%20[Regulation]%20[Amendment]%20Law,%202008.pdf) (last accessed: 15.04.2025).

¹³ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie StF: JGS Nr. 946/1811. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622> (last accessed: 15.04.2025).

¹⁴ Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet. Vom 6. Juli 1938. StF: dRGBl. I S 807/1938 (GBIÖ Nr. 244/1938). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001871> (last accessed: 15.04.2025).

простої письмової форми. У разі розірвання шлюбу або визнання шлюбу недійсним поділу підлягають сімейні накопичення, а також рухоме та нерухоме майно, що використовується обома з подружжя у шлюбі. До нього входять речі домашнього вжитку, автомобіль, предмети розкоші та спільна квартира сім'ї, незалежно від того, хто є її власником чи наймачем. Якщо подружжя несуть відповідальність за кредит як основні боржники, то існує можливість, що договір у судовому порядку буде змінено, зокрема буде внесено зміни щодо суб'єктів-боржників, а саме: «один із подружжя зобов'язується до виплати як головний боржник, а другий стає особою-відмовником. Кредитор (наприклад, банк) може пред'явити до відмовника вимоги лише у випадку, якщо на основного боржника вже безуспішно наклали арешт на майно чи накладення арешту на майно від початку є безперспективним. Ця форма пропонує обмеження відповідальності, проте існує ризик для особи-відмовника все ж таки стати зобов'язаним до виплати.

Висновки

На підставі проведеного аналізу та порівняння законодавства і судової практики деяких країн слід зробити такі висновки.

Залежно від джерела, яке встановлює порядок регулювання відносин із приводу майна подружжя, доктриною і практикою виокремлено: 1) законний або легальний правовий режим майна подружжя, за яким права та обов'язки подружжя щодо їхнього майна визначаються законом; 2) договірний режим майна подружжя, за яким права та обов'язки подружжя визначаються подружжям за допомогою укладення ними відповідного договору. Тож, правовий режим майна подружжя визначається залежно від того, ким він встановлений — законодавцем чи самими учасниками майнових відносин — подружжям.

Аналіз законодавства деяких країн дає змогу стверджувати, що на сьогодні не має значення, в якій країні укладено шлюб. Правильніше застосовувати договірний режим майна подружжя, за якого подружжя чітко визначить положення щодо спільності та роздільності майна, набутого у шлюбі, а також майна, яке перейде подружжю за договором дарування або спадкування. Договірний режим скоротить час і фінанси, дасть можливість у досудовому порядку поділити майно.

REFERENCES

- Prostibozhenko, O. S. (2016). The legal regime of spouses' property by the legislation of the european states: the comparative and legal analysis, directions of harmonization *Visnyk ONU im. I. I. Mechnikova. Pravoznaustvo*, 21(1[28]), 111–129 [in Ukraine].
- Safonchuk, O. I. (2008). Concept and types of the legal regime of spouses. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. Retrieved from <http://www.apdp.in.ua/v38/21.pdf> [in Ukraine].
- Alcón, A. P. (2024). Notes on the autonomy of spouses in determining the marital or private nature of assets. *Actualidad Jurídica Iberoamericana*. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85196881626&partnerID=40&md5=6d9f43894cfbb2b7ac749900a5c8bd80> [in English]

- General Civil Code for all German hereditary lands of the Austrian Monarchy StF: JGS No. 946/1811. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622> (accessed: 15.04.2025) [in German].
- Becker, E. (2010). The Franco-German Agreement on an Elective 'community of Accrued Gains' matrimonial Property Regime. European Parliament. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/425658/IPOL-JURI_NT\(2010\)425658_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/425658/IPOL-JURI_NT(2010)425658_EN.pdf). [in English]
- German Civil Code. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (accessed: 20.04.2025) [in German].
- Council Decision (EU) 2016/954 (2016, June 9) authorising enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions on the property regimes of international couples, covering both matters of matrimonial property regimes and the property consequences of registered partnerships. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2016/954/oj/eng> (accessed: 15.04.2025) [in English]
- Greek Civil Code. (1984) last modified: 09.09.2022 URL: <https://www.lawspot.gr/nomikes-pliories/nomothesia/astikos-kodikas> (accessed: 15.04.2025) [in Greek]
- Fuentes Bueso, M. (2020) The autonomy of the will in family law. *Bulletin of the Spanish Association of Registrars*. 82. [in Spanish]
- Act to standardise the law on marriage and divorce in Austria and the rest of the Reich (1938). 6. StF: dRGBL I S 807/1938 (GBLÖ Nr. 244/1938). <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001871> (accessed: 18.04.2025) [in German].
- Hrabar, D. (2022). Controversy over court jurisdiction and business shares in the light of marital property. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 72 <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85134154664&doi=10.3935%2fzpfz.72.12.05&partnerID=40&md5=c41cb6af06b426026a9d75d44b18df5b> (<https://doi.org/10.3935/zpfz.72.12.05>) [in Croatian; in English]
- Boele-Woelki, K., Ferrand, F., Gonz lez-Beilfuss, C., Jänterä-Jareborg, M., Lowe, N., Martiny, D. & Pintens, W. (2013) Principles of european family law regarding property relations between spouses. *Intersentia* [in English]
- The spouses property relations (Regulation) (1991) (Amendment) Republic of Cyprus Law No 232/1991. [https://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/59F9FA35220F640DC225860D002DAF75/\\$file/The%20Spouses%20Property%20Relations%20\[Regulation\]%20\[Amendment\]%20Law,%202008.pdf](https://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/59F9FA35220F640DC225860D002DAF75/$file/The%20Spouses%20Property%20Relations%20[Regulation]%20[Amendment]%20Law,%202008.pdf) (last accessed: 15.04.2025). [in English]
- Scherpe, J. M. (2024). Matrimonial property and marital agreements in comparative perspective. In M. Briggs, & A. Hayward (Eds.), *Research Handbook on Family Property and the Law*. Article 19 *Edward Elgar Publishing*. <https://doi.org/10.4337/9781802204681.00028> [in English]
- Council Regulation (EU) 2016/1103 (2016, June 24) implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.183.01.0001.01.DEU&toc=OJ.L:2016:183:TOC. (accessed: 15.04.2025) [in English].

Council Regulation (EU) 2016/1104 (2016, June 24) implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of property consequences of registered partnerships <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?qid=1471334883077&uri=CELEX%3A32016R1104> (accessed: 15.04.2025) [in English].

Nadon Viktoriia
Doctor of Law, Professor
Professor of the Department of Civil Legal Policy,
Intellectual Property Law and Innovations
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine

Nadon Viktoriia. Legal Regime of Spousal Property Under the Legislation of Ukraine and European Countries

Abstract

The legal regime of marital property is regulated by the legislation of all countries of the world. In some countries (Ukraine, Holland, Italy) the community of marital property is presumed; some provide for a special regime – community of income in marriage (Germany, Greece, Cyprus); in other countries (Austria) separation of marital property is presumed with certain restrictions. Despite the general requirements of the legislator, in all countries, it is permitted, by mutual consent of the spouses, to change the legal regime of property from private ownership to joint ownership by concluding a marriage contract. The terms of the marriage contract proposed by the legislator generally have both common and distinctive features, therefore, the legislation of the country where this contract is concluded should be taken into account, taking into account the legislator's approach. The relevance of the chosen topic is due to the fact that today many marriages are concluded by persons of different nationalities, who live in different countries, have property abroad. In such international marriages, the question always arises as to which country's legislation applies to their specific case. Therefore, it is relevant to consider the outlined topic with an element of comparing the requirements of the legislation in individual countries. The purpose of the article is to analyze the legislation and practice of Ukraine, Germany, France, Greece, Cyprus, Austria and other countries regarding the legal regime of marital property and to resolve the issue of the application of legislation to spouses residing in certain countries. When writing the article, a system of methods of cognition at the philosophical, general scientific, and special levels was used. Based on the study, the author concludes that the legal regime of marital property is determined depending on whether it is established by the legislator or by the spouses themselves - the participants to property relations. The author of the article makes a recommendation for a wider application of the contractual regime of marital property, under which the spouses will clearly define the provisions on the jointness and separation of all property acquired during marriage.

Keywords: *marriage, spouses, divorce, legal regime, joint property, separate property, private property, division of property, marriage contract.*